

BÉKE, AVAGY LÁTTAM FEDÁK SÁRIT

Jutalomjáték
a tárgyalóteremben

Fedák Sári, azaz az „isteni Zsazsa” 1900-tól 1944-ig tartó, nemzedékeken és társadalmi rendszereken átívelő karrierje a boldog békeévek, a Monarchia utáni nosztalgia szimbóluma volt. A színpadi ének és tánc vele született meg, a mozi térhódításáig a pesti tömegkultúra királynőjeként tartották számon. A színházi életen messze túlmutató jelentőségét jól mutatja, hogy az 1924-ben a *Színházi Élet* karácsonyi körkérdésére adott válaszok eredménye szerint – Ottó, Zita¹, Horthy Miklós, József főherceg, Augusztá főhercegné és Bethlen István után – a hetedik legismertebb élő magyarnak választották. A tudatos és lelkes nemzetépítés időszakában

¹ Habsburg Ottó, az utolsó Habsburg-trónörökös és édesanyja, Zita, magyar és cseh királyné, osztrák császárné, aki 1916 és 1918 között uralkodott.

– mint mindenütt – az ünnepektől primadonnák bizonyos nemzeti sajátságok és aktuális politikai törekvések megtestesítőivé váltak. Fedák ráadásul jó alany is bizonyult erre, könnyen elfogadta, hogy kollégáival együtt a színház falain kívül is „igényt tartanak rá”². Hiperemánias lelkülete, mindent elsöprő, esztelen optimizmusa hol a magasba repítette, hol a mélybe rántotta, ő pedig élvezte, hogy mint győzedelmes, bevállalós³ nő, a folyamatosan alakuló modern város szimbóluma lehet. Mint földbirtokos úrilány azonban nem csupán a várost, az egész országot magáénak érezte. Az első világháború kitörése Bécsben érte, majd kiugrott a bőréből a Rákóczi-indulóra masírozó magyar katonák láttán. Ordítva integetett nekik, akkor még nem sejtette, hogy erre az indulóra gördül majd le a függöny Magyarország színpadán. Budapest is lázban égett, megérkeztek az első sebesültszállító vonatok. A szalmazsákokon ellátás nélkül heverő, vérző katonák látványa nem hagyta nyugodni Zsazsát. Nekifogott kötszert, lepedőt, takarót koldulni. A Pálffy téri kórház műtőjét saját pénzen rendeztette be. Vett röntgengépet is, bevezetette a villanyt és a gázt, csináltatott fürdőt és tetvezőt is a hatszáz ágys kórházban. A tisztaságot és az új betegek felvételét maga felügyelte. A háború után, a kommün alatt népbiztonsági utasításra művésztársaival propaganda-felvonuláson kellett toboroznia a Vörös Hadsereg számára. Egyik vállára itt kapta meg a vörös csillagot, amelyet vagy huszonöt évig cipelt. A másikkal nyilaskeresztet tartogatott a történelem, de ne szaladjunk ennyire előre. Mint földbirtokos úrilány (ráadásul nagypofájú), nehezen palástolta viszolygását a Lenin-fiúktól, addig-addig, míg okosabbnak tűnt kereket oldani. Ausztriába szökött, de már a határnál elfogták, és mint veszélyes „kommunistát” börtönbe zárták. Csak

² Frappáns politikai állásfoglalásai, a Molnár Ferencsel folytatott viharos vadházassága, színházi perpatvarai állandó anyagot biztosítottak a lapok pletykarovatáinak.

³ Nagy feltűnést keltett azzal, hogy rendszeresen fűző nélkül jelent meg a színpadon. Kacsóh Pongrác *János vitéz* című, 1904-ben bemutatott daljátékának címszerepében pedig elsőként játszott nő léte néadrágszerepét. Eredetileg Iluska szerepét szánták neki, de ő az első előadás után eldöntötte, hogy Kukorica Jánosként fog színpadra lépni, és akaratát konokul végig is vitte.

azzal a feltétellel engedték el, ha elhagyja az országot. A kommün bukásáig illegálisan húzta meg magát Bécsben. Hazatérésekor maga kérte a Tanácsköztársaság alatti tevékenységének felülvizsgálatát, megelőzve a későbbi politikai támadásokat. A „nemzeti intézménynek” számító Fedákkal nem akartak példát statuálni, a *Színházi Élet Rehabilitált Zsazsa* című cikkében üdvözölte kedvence felmentését az őt ért vádak alól, 1919-ben a tizenöt éve nem játszott legkedvesebb szerepével, a *János vitézzel* tért vissza. Ezzel az ünnepi előadással búcsúzott el a színházi világ Nagy-Magyarországtól, akkor még nem tudta: örökre. Ekkor lett Fedákból történelmi „emlékezeti hely”, a Monarchia boldog békeéveinek megtestesítője, az önvigasztalás, a nemzeti önkép jelképe, mellyel a magyar társadalom feldolgozni próbálta a trianoni békediktátum okozta sokkot. A Horthy-korszak nagy kedvenceként, a korosodó Zsazsa szerepeiben továbbra is a sikeres és energiától duzzadó magyar asszony szimbóluma maradt, aki némi okot adott a bizakodásra, hogy a dolgok így nem maradhatnak, jobbra kell fordulniuk. A második világháborúban SAS-behívóval⁴ a Frontszínházzal szórakoztatta a német katonákat, mint honvéd vigalmi munkás. Úgy tűnt, hiába, mert „kommunista” múltja miatt folyamatosan fenyegető leveleket kapott a nyilasoktól. Félelmében Sopronba ment vendéjátékra, de lakását kibombázták, ezért Bécsbe menekült tovább. Ott élelmiszerjegyért és lakásért felolvasást vállalt a Donausender magyar nyelvű adásában. A bukás után amerikai katonáknak játszott Németországban Hajmássy Miklós társulatában, és a francia meg a német nyelv mellé egész jól megtanult angolul is. Az első életjel, amelyet egy vöröskeresztes képeslap formájában küldött magáról magyarországi barátjának, gyors eredményt hozott. 1945 decemberében, néhány nappal karácsony előtt a magyar kormány hivatalos kiadási kérelme alapján hazaszállították. Az ekkor

⁴ Névre szóló katonai behívóparancs, címzettje köteles volt 48 órán belül bevonulni. Nevét a parancson feltüntetett nagy betűs „SAS” feliratról kapta, melynek jelentése: „Sürgős Azonnal Siess” vagy „Sürgős, Azonnali, Soronkívüli”; a köznyelvi humor a második világháború idején a „Siess Adolfnak Segíteni” rövidítéseként tartotta számon.

65 éves Fedák Sári ettől a perctől fogva a magyar hatóságok foglya volt.

Az 1945 januárjában létrejött fegyverszüneti egyezmény értelmében a magyar állam köteles volt felelősségre vonni a háborús bűnösöket. A népellenes bűnösök elmarasztalása azonban nem csupán erkölcsi jóvátétel volt. Ajtót nyitott a radikális és erőszakos társadalmi átalakításra, a kulturális emlékezet törlésére és felülírására. Fedák a politika páfordulásait eddig mindig megúsza, hiszen a primadonna attól primadonna, hogy álmában is szerepel, s épp ezért sok mindent elnéznek neki. A második világháború utáni számonkéréseket azonban egy pillanatig sem jellemezte az efféle empatikus nagyvonalúság: a formálódó új hatalom nem hagyhatta ki az esélyt, hogy az úri világhoz köthető életmódot, világszemléletet, életérzést, közizlést egy személyben kifejező színésznőt háborús bűnök elkövetésének vádjával állítsa bíróság elé, hiszen aligha kínálkozhatott volna jobb esély arra, hogy a letűnőben lévő „úri világot” újra és hatékonyan egybemossa a náci tömeggyilkosok ügyével, mintegy ráerősítve a kettő közötti ok-okozati összefüggésre. Ha Fedákra sikerül rábizonyítani, hogy bűnös, akkor az nagyot robban, a detonáció mindenkit elér az országban, s ez komoly muníciót adhat a népi hatalom bevezetésén fáradozó friss erőknek.

Fedák Sári minden bizonnyal nem így képzelte az utolsó fellépését, a jutalomjátékát. De mivel így alakult, ezért – nem lévén jobb választása – végigjátszotta. A fennmaradt dokumentumok és visszaemlékezések alapján a fellépés és a közeg, amelyben lejajlott, valahogy így rekonstruálható:

Az idősödő primadonna rabtársaival felsorakozott a tábormokok és a magas rangú miniszteriális urak előtt. A papírablakos cella félhomályában tisztán látszott a lehelete. A nehéz kabátok súlya alatt imbolyogva, gyérülő hajában gatyamadzaggal szinte szórakozott a szemle előkelő bizottsági tagjainak növekvő zavarán. Szó nélkül álltak. Az egyik mélynövésű százados krákgósa hallatszott, majd ismét némán várakoztak. A százados végül összeszedte a bátorságát, és megszó-

lalt: – Na Fedák, tegnap volt a tárgyalása... A művész nő katonásan összecsapta bokáit, miközben felelt: – Igenis! – Ööö... mennyire ítélték? Ismételt bokázás: – Két évre! – És mihez fog kezdeni, ha szabadul? Bokázás, majd a lehető leghatározottabban: – Bordélyházat nyitok, és szombat esténként, ha nagy a forgalom, magam fogok segíteni a lányoknak a kiszolgálásban!

„Jelentés 1946. jan. 13.

Jelentem, hogy az amerikai hatóságok által átadott Fedák Sári színésznő háborús bűnügyében a nyomozást lefolytattam.

Békeffy Lászlóné tanúvallomását Kürti Sári is megerősítette, hogy a gyanúsított a német megszállás óta állandóan jobboldali társasággal, Bágyoni Várossal és Hajmássy Miklóssal tartott fenn kapcsolatot.

1944 őszén Sopronba távozott, és ott nyilvános szereplés alkalmával Szálasit dicsőítette. Önként távozott tovább Bécsbe, és ott a Donausender magyar nyelvű adásában tevékeny szerepet vállalt, sőt saját írásait is felolvasa. Előadásainak java része propaganda jellegű volt, és súlyosbító körülménynek számít, hogy azt a propagandát 1945-ben, már Magyarország felszabadítása után folytatta.”

1946. április 3. volt élete legnyomorultabb reggele. Mozdulatlanul feküdt a priccsen, kezében egy emlékként őrizgetett dunai kavicsot szorongatott. A délelőtti előadás előtt tőle szokatlan hanyagsággal készítette ki „toalettjét”. 1945 decembere óta tartották fogva, először az Andrassy út 60. pincéjében, majd a Markó utcában. A mosómedve bunda már melegnek bizonyult, így maradt az alatta lévő peccéses bőrkabát. Fejébe nyomta kötött hálósapkáját, és a felügyelőnővel a nyomában elindult a tárgyalásra.

A tárgyalóteremhez vezető folyosón három szolgáló sem bírt a nagyteremből kint rekedt tülekedő tömeggel. Nagyon helyes, ezt el is várta. Az ítéletnél is pusztítóbb volt a gondolat, hogy már nem érdekli a közönséget. Egy kisebb szobában várakozott, ahová áthallatszott a tömeg izgatott zajongása. Igazi premier előtti ideges zsidongás volt ez.

Az előadás direktora jól tudta, hogy kártyanyelven a *kontra, rekontra, szubkontra* után miért jelenti a *fedáksári* az irreálisan magas,

64-szeres szorzójú bemondást. Az ultiban igen ritkán jut el valaki addig, hogy *fedáksárit* mondjon. A népbírói tárgyaláson bűn lett volna kihagyni. Akárhogy is, minden primadonna pályájának csúcsa, ha hozzá írnak színdarabot a szerzők. A Markóban már amúgy is ráébredt, hogy a szeretetet és a sikert ugyanaz az őrző taps és örömdörög kíséri, mint a vesztőhelyen eldördülő gyilkos lövéseket. A nagyterembe lépve azért elakadt a lélegzete: ember ember hátán! Még a karzatról is lógtak. Hiába no, még mindig ő csinálja a legzsúfoltabb és legizgatottabb házat Budapesten! Mint egy versenyló, ha gyepet érez a lába alatt. Itt most futni kellett, még ha ellenséges talajon is iramodott el. Nehéz közönség, még szebb lesz a győzelem. Veszíteni meg úgysem tudott.

– Fedák Sári! Bűnösnek érzi magát? – Nem! Függyönt fel, elkezdődött a megrendelt hajsz.

A magyar nép nevében!

Fedák Sári háborús főbűnös nyilvános népbírói pere

Didaktikus komédia 3 részben

Szereplők:

Fedák Sári

Gálfalvy tanácselnök elvtárs

Dr. Alvinczy Imre kirendelt védő

Téglássy Emmi, a vád tanúja

Bírák (5 elvtárs, 1 elvtársnő)

Népbírói tömeg

ELSŐ FELVONÁS

A zsűfólásig megtelt tárgyalóteremben Fedák Sári az elnök kérésére részletesen beszámol a Donausender rádió magyar nyelvű adásában leírt „ibolyákról”, amelyek a lebombázott Budapest romjain is újra fognak virítani. A beszámoló végén a tárgyalóterem tömege gúnyosan röhög. Fedákra akarják bizonyítani, hogy a *Tokaji aszú*⁵ 1944-es soproni előadásán a szöveget átforgalmazva azt énekelte, hogy „Győzni fog majd Szálas Ferenc!”. Fedák tagad, a vád

5 Eisemann Mihály és Szilágyi László kifejezetten Fedák Sárinak írt zenés színdarab, melynek írásában Fedák is közreműködött. A darab 1940 legnagyobb színházi sikere volt, még abban az évben filmet is készítettek belőle.

tanúja nem jelenik meg, egyéb tanú nincs. Gálfalvy tanácselnök a legsúlyosabb népel- lenes bűnével, a Donauserer rádióban való tevékeny részvételével vádolja Fedá- kot. Fedák elmondja, hogy a soproni bom- bázások idején találat érte a házat, amely- ben lakott, és veszélyben érezve életét Bécsbe menekült. Mivel ott állás nélkül se szállást, se élelmiszerjegyet nem kapott, így kénytelen volt a rádiónál elhelyez- kedni. Gálfalvy elnök kérdésére, hogy mi- ért nem állt be inkább szakácsnőnek, azt fe- leli, hogy attól félt, ha kiderül, hogy milyen remek szakács, a végén még nem engedték volna vissza a színpadra. Gálfalvy elnök rendre inti.

MÁSODIK FELVONÁS

A következő vádpontok Békeffy Lászlóné tanúvallomása alapján következnek. Bé- keffy Lászlóné, Fedák barátnőjének, Kür- thy Sárinak a lánya. Kürthy lánya lediktálta a vallomását, majd Svájcba távozott. A tár- gyaláson nem jelenik meg. A vallomás szer- rint Fedák féltve titkolt könyvet írt, mely- ben Németországot és Hitlert dicsőítette. A könyvből egyetlen példány sincs a vád bir- tokában, Fedák pedig tagadja a létezését, a vádpontot ejtik. A tanúvallomás szerint Fe- dák egy alkalommal azt a kijelentést tette Békeffy Lászlóné előtt, hogy „ha az oro- szok bejönnek, jó lesz az országnak, hogy Gábor Andor⁶ fehér lovon fog belova- golni”. Fedák tagad, a kijelentés szerinte éppen Békeffy édesanyja, Kürthy Sári szá- jából hangzott el egy ráérős délutánon, amelyen kártyázással ütötték el az időt. A következő vádpont szerint a német meg- szálláskor azt a kijelentést tette öltözőjé- ben, hogy „életének legszebb napja, és sírva fakadt a boldogságtól”. Fedák véde-

6 Gábor Andor kommunista író, kabarészerző, dalszövegíró, publicis- ta. Az ő nevéhez fűződik a többi között a Csárdáskirálynő című ope- rett magyar nyelvű szöveggönye és dalszövegei. A kommün alatt a Közköztudás Népbizottság sajtó- és színházi referense. Már ekkor is összeütközésbe kerül Fedákkal. A kommün bukása után, 1920-ban emigrál, Bécsből és Párizsból is kitoloncolják. Berlinben, majd 1933-tól Moszkvában él, 1945-ben tér haza. A Ludas Matyi ala- pító szerkesztője. A Fedák-tárgyalás előtt és után mindent elkövet, hogy a lap hasábjain közölt karikatúráival, blüettjeivel lerombolja a Fedák-mitosz, és átalakítsa a tömegek viszonyát az általa reprezen- tált értékekhez.

kezik: 1944. március 19-én, a németek bejö- vetelekor, nem játszott sehol, így öltözőjé- ben sem hullajthatta örömkönnyeit.

HARMADIK FELVONÁS

A vád egyetlen megjelent tanúja, Téglássy Emmi vallomásaival indul a kép. Az ifjú szí- nésznő elmeséli, hogy amikor a Frontszín- házzal turnéztak, Fedák szóba elegyedett német katonákkal, és megjegyezte, hogy a zsidóknak Magyarországon is gettóban lenne a helyük, mert ideát még mindig jól élnek, és kávéházba járnak. Fedák németül kezd beszélni hozzá, kiderül, hogy a kis „girl” nem tud németül. Somló István, Nóti Károly, Smolka János és Básti Lajos levelei következnek, arról tanúskodnak, hogy Fe- dák a zsidóüldözések idején segítette a zsi- dókat a bajban, minden követ megmozga- tott egy-egy kollégáért, barátért. A vád- és védőbeszéd után az elnök szünetet ren- del el, a terem őrzítő zsongásba kezd. Fedák az asztalra görnyed. Mint a tűz terjed a te- remben: – Fedák sír! Sír! Síri éppen nem sír. Papirosból kicsomagolt szalonnát fala- tozik kenyérrel. A tekintetes bíróság ismét elfoglalja helyét az emelvényen, dr. Alvin- czy Imre védőbeszéde következik. Fedák fülel: a némaság a siker hangja. Fedák nem- zedékeken és társadalmi rendszereken át- ívelő pályája eléri a kívánt hatást, a nézőtér- ren síri csend. A bírák elvonulnak ítéletho- zatalra, a terem ismét zsvivatol. Találgatnak, latolgatják a lehetséges ítéletet, ki halált, ki szabadságot adna. A tekintetes bíróság be- vonul, és kihirdeti: Fedák Sári vádlottat nép- ellenes bűntettéért főbüntetésül kétévi börtönre, mellékbüntetésül vagyonának el- kobzására, valamint politikai jogainak tíz- évi felfüggesztésére ítéli. Az ítélet felolva- sása után halálos csend.

Vége. Fügöny

A közönség csalódott, az előadás megbu- kott. Ki felmentést adott volna, ki súlyosabb büntetést mért volna a vádlottra. Hiába, a szocreál nem operett, a tömeg zúgolódva szétszéled. A primadonna is össze van törve, negyvenhét esztendő színpadi rutinja kevés-

nek bizonyult ma. Utolsó erejét összeszedve emelt fővel lép ki a tárgyalóteremből, cellájában lecsapja magát a szalmazsákjára, majd hülyén bámulja az égre rajzolt vasrácsot.

A Népbíróság Országos Tanácsa másodfokú ítéletének tárgyalása már nem volt nyilvános. Úgy tartják, ha nincs közönség, nincs előadás sem. Itt megállapítást nyert, hogy a Donausender magyar adásában vállalt néhány felolvasás az egyetlen bizonyítható vád Fedák ellen, a vádiratban foglalt egyéb vádak megnyugtató bizonyítékok hiányában kikerültek az értékelési körből. A testület épp ezért a két év helyett három hónapra kurtította a börtönbüntetést, politikai jogai gyakorlásának felfüggesztését öt évre csökkentette. Ugyanakkor három évre eltiltotta foglalkozása gyakorlásától Budapesten, mivel a város „megfelelő számú és minőségű színművésszel rendelkezik, s így a fasiszta rendszer által favorizált, többé-kevésbé tehetséges színészek hiányát nem érzik”.

(A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága 1995. június 12-i felmentő ítéletében megállapította, hogy Fedák nem követte el a terhére rótt bűncselekményeket.)

Zsazsa 1946 kora őszén falusi süllyesztőbe távozott a színről, már szabadulása másnapján kilóditották Budapestről. Rokonai nyáregyházi birtoka lett az új otthona. A börtön szokásaitól nehezen szabadult, reggel hatkor már fent volt, és a ház tornácán szó nélkül megkezdte sétáját, fel-le, fel-le. Nagy csendben és visszavonultságban élt a ház egyik melléképületében, próbált szabadulni a teljes közönytől, amely úrrá lett rajta. A falu is idegenül, gyanakodva fogadta először, de télre tavasz, nyárra ősz jött, és a jó öreg Zsazsával úgy megszokták egymást, mintha sose lett volna másképp. A pesti gyárakból hazatérő fiatalok látták el az Amerika Hangja, a Szabad Európa vagy London híreivel. Görcsösen kapaszkodtak együtt a nyugati rádiókban elhangzott szép szavakba, ígéretkebe, de az egyik csalódást követte a másik. – Na, majd az ENSZ őszi gyűlésén! Később aztán: – ...majd a tavaszin!... Csak a következő tavaszig bírjuk ki!... Várni kellett, és még mindig várni. Majd a Hágai Nemzetközi Bíróság döntése elhozza

az igazságot. A csalódás után kezdődött minden előlről: majd ősszel... majd tavasszal. A felduzzasztott remények aztán lohadni kezdtek, falusi barátai lelkesedése lassanként alábbhagyott. Zsazsa azonban továbbra is minden estét a rádió mellett töltött. Ült alacsony foteljében térdére könyökölve, fejét két kezébe hajtva, remélt és várt. 1952-ben rokonai birtokát is államosították, őt pedig ismét kiköltöztették a falu határán túl, egy döngölt padlós házba. Hetvenhárom éves volt ekkor, de még mindig nem csüggedt. Kötni kezdett, először kézzel, majd nagyüzemi módon géppel. Szerette ezt a munkát, és ebből tartotta fenn magát. A haláltól nem, a fekete autóktól annál jobban félt. Attól például nagyon, amelyik egy nap a falusi út mentén hirtelen fékezett mellette, majd a kocsiból kiszálló durva arcú ÁVO-tisztek elindultak felé. – Nem így akarom végezni! – szűkölt magában, de többre nem volt idő, mert az egyik férfi már meg is szólította: – Mondja, a Fedák Sári ebben a faluban lakik? – Igen. – felelte röviden és halkán, nehogy felismerjék a hangját. Egész testében remegett. – Megnyertem a fogadást! – kiáltott vissza a másíknak. – Inkább azt kérdeznéd meg, hogy erre van-e Monorierdő! – Fedák intett, hogy erre. Beültek az autóba, és elrobogtak.

Az idő ment tovább, Zsazsa pedig konokul ült a rádió mellett, térdére könyökölve, fejét a két kezébe hajtva, és lassan hét esztendeje várt. Meghalt Sztálin, talán most! De megint nem történt semmi. Az évszázad legzordabb tele következett. Ő szüntelenül kapta a sürgönyöket, amelyekben hogyléte felől érdeklődtek. Halálának egyre gyakrabban keltett hírért alig győzte cáfolni. A tavasz végre meghozta a változást Szendrő József, az akkor nyíló, előbb Déryné Színház, utóbb József Attila színház új igazgatója személyében. Szendrő nyáregyházi poggyászában ott lapult Csiky Gergely *Nagymama* című vígjátékának egy példánya. Valódi jutalomjáték. Fedák habozott. Félt. Hamarosan újabb meghívást érkezett: dr. Tóth Aladár igazgató hívta meg a *János vitéz* bemutatója 50. évfordulójának díszelőadására, mint a daljáték első és legsikeresebb Kukorica Jancsiját. De ő to-

vább várt, nem mert kiállni az „új” közönség elé.⁷ Meg különben is: – Ezeknek?!... 1955 tavasza mégis visszahozta régi jókedvét. Barátainál töltött néhány napot, mulatott, zongorázott, énekelt. Leghíresebb szerepeit játszotta és énekelte éppen, amikor erős fájdalmat érzett a mellkasában, és elájult. Az Irgalmasok Kórházába szállították Budapestre, ahol 1955. május 5-én hajnalban meghalt.

Halálával a személyéhez kapcsolódó kulturális erőter azonban nem semmisült meg. Azt, hogy joggal tartott tőle, illetve a társadalom mélyén eltemetett bűvópatakoktól a kommunista politikai elit, híven tükrözi a Rákosi Mátyás iratai között őrzött belügyi jelentések egyike a Fedák-temetésről:

„Fedák Sári, a múltrendszer szélsőjobboldali színésznőjének temetése május 10-én volt a Farkasréti Temetőben. Fedák Sárít jobboldali tevékenysége miatt a felszabadulás után színészi munkájától eltiltották. Ennek ellenére több színigazgató – egészen Fedák haláláig – megkísérelte szerződtetni. Színészi körökben úgy értékelték, mint a magyar operett megteremtőjét. Még legutolsó hónapjaiban is, amikor már halálos ágyán feküdt, Szendrő József a nemrégén alakult József Attila Színház igazgatója azzal biztatta, hogy összeköttetései révén eléri, hogy Fedák szerződést kapjon. Fedák Sárít ez év márciusában agyvérzéssel az Irgalmas Kórházba szállították. Tekintettel arra, hogy Fedáknak SZTK. tagsága nem volt, így költségeit a színészek adták össze, többek között Pethes, Turay Ida, Dajka Margit stb. Fedák Sári betegségéből felgyógyulni nem tudott és május 5-én meghalt. Halála – jobboldali múltja ellenére – nagy részvétet váltott ki színészi körökben. Fedák temetését Medgyasszai Vilma, Oláh Gusztáv,

Mészáros Ági és Latabár Kálmán rendezték. A temetésen Medgyasszai Vilma mondott beszédet, majd egy koszorút helyezett el a következő felírással: „Jancsikámnak örökké, síríg szerető Iluskája.” Fedák temetése előtt a rendezőbizottság először a Népművelési Minisztérium felé, majd a Szakszervezetekhez, onnan pedig a Nemzeti Színházhoz fordult segítségért, hogy anyagilag támogassák a temetés költségeit. Amikor a fenti helyekről elutasító választ kaptak, ekkor kezdték meg a gyűjtést a temetés költségeire. Az összegyűjtött összeg 10–15.000 forint volt. Latabár saját kocsiján ment le személyesen Kiss Ferencért Székesfehérvárra, hogy ő is részt vehessen a temetésen. Rajta kívül még résztvettek: Rózsahegyi Kálmán, Latabár Kálmán, Ajtay Andor, Gobbi Hilda, Medgyaszay Vilma, valamint számos színész. Gáspár Margit a Fővárosi Operett Színház igazgatója, Latabár Kálmán tanácsára az Operett Színház próbáit délelőtről délutánra halasztotta, csak azért, hogy minél több színész megjelenhessen a temetésen. A temetés nagyarányú díszletezés mellett zajlott le. A férfiak fekete frakkban, a nők fekete fátyolba vonultak ki. 100 tagú cigányzenekart akartak kivinni, ebből azonban mindössze csak egy cigány volt. A temetésen kb. 2.500–3.000 személy vett részt. A temetés ideje alatt a résztvevők között ívet hordoztak szét, mely íven márvány sír-emlékmű felállításához gyűjtöttek. Ezen gyűjtésre Oláh Gusztáv 1.000 Forintot, Honti Hanna 500 Forintot, általában az adakozók 100–200 Forintot adtak. A temetés szervezőinek további felderítésére bizalmas nyomozást folytatunk.

Piros László, Rajnai alez., 1955. május 19.”

FELHASZNÁLT IRODALOM:

Bános Tibor: *Aki szelet vet...*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1986.

Fedák Sári: *„Te most csak aludjál Liliom...”*. Fedák Sári emlékiratai, Magyar Ház Kiadó, Budapest, 2009.

Heltai Gyöngyi: Fedák Sári mint „emlékezeti hely”. A bulvárszínházi kulturális örökség átértékelése. In: *Az operett metamorfózisai 1945–1956*, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2012. 11–38.

Molnár Gál Péter: *Honthy Hanna és kora*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1997.

⁷ Karády Katalint – hiába volt a nyilasok rémuralmának áldozata – vidéki fellépései alkalmával, mint a Horthy-korszak sztárját, kifütyülték, sörösüveggel dobálták meg.